

УДК 330.101

**FEATURES OF THE EFFECTIVE STOCK MANAGEMENT SYSTEM AT
TRADE ENTERPRISES****ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА
ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ****Samoilenko A.A./Самойленко А.А.***c.t.s., as.prof./ к.т.н., доц., проф.*

ORCID 0000-0001-9003-9918

*Kyiv National University of Construction and Architecture,**31, Air Fleet ave., Kyiv, 03037**Київський національний університет будівництва і архітектури,**31, Повітрофлотський просп., Київ, 03037***Kulik A.V./Кулік А.В.***c.e.s., as.prof./ к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-2601-3833

*Kyiv University of Market Relations,**26-b, Bereznyakivska str., Kyiv, 02152, Ukraine**Київський університет ринкових відносин**Київ, 26 б, вул. Березняківська, 02103*

Анотація. У статті розглянуто теоретичні основи управління матеріальними запасами роздрібно-торгівельного підприємства. Здійснено аналіз класифікації запасів. Проаналізовано схему утворення запасів на підприємстві. Наведено основні етапи управління запасами та особливості функціонування систем управління запасами, передбачають використання ряду методів для оптимізації товарно-матеріальних запасів.

Ключові слова: запаси, управління, методи оптимізації, системи управління.

Abstract. The article examines the theoretical foundations of inventory management of a retail trade enterprise. An analysis of the classification of stocks was carried out. The scheme of formation of reserves at the enterprise was analyzed. The main stages of stock management and the features of the functioning of stock management systems are given, which involve the use of a number of methods for optimizing stock and material stocks.

Keywords: stocks, management, optimization methods, management systems.

Вступ.

Управління товарними запасами – це складний комплекс заходів, спрямований на забезпечення максимально високого рівня обслуговування покупців при мінімізації поточних витрат, пов'язаних із утримуванням запасів.

Торгівля неможлива без товарообігу, одже товарне забезпечення відіграє вирішальну роль у його розвитку, бо без товару немає процесу реалізації, завмирає функціонування торговельного підприємства. Товарні запаси – його основний ресурс від якості управління яким залежать фінансові показники бізнесу.

Як свідчить практика, різноманітні мережі мають чітко встановлені правила щодо обслуговування клієнтів та нормалізовані правила розміщення товарів в торговельних залах, але не мають узагальненої політики управління товарними запасами. В результаті – одні магазини мають дефіцит ходових позицій асортименту, а інші – мають їх надлишок, який накопичується на складі.

Підприємству торгівлі необхідно мати якомога ширший асортимент товарних запасів, достатній для швидкого виконання всіх замовлень клієнтів. Але такий стан товарних запасів може призвести до зростання витрат на їх зберігання і, як наслідок, до зниження рентабельності. Враховуючи зазначене торговельним підприємствам необхідно визначати оптимальний розмір запасів, що дозволить приймати рішення щодо періодичності замовлення партій товарів, визначати їх кількість та вирішувати поточні проблеми, пов'язані з управлінням товарними запасами. Отже, управління товарними запасами – це одна з ключових проблем в системі управління торговельним підприємством, що забезпечує зростання рентабельності та прибутковості за рахунок забезпечення безперервного процесу формування та реалізації запасів, оптимізації витрат на їх обслуговування та задоволення попиту споживачів.

Питання управління запасами та логістичний підхід до управління розглядається в працях ряду науковців, серед яких можна виділити: Є.В. Крикавського, О.М. Тридід, В. І. Перебийніс, О.Р. Яремко, В.Л. Мякушко, О.М. Куницьку, В.П. Чайковську, О.В. Посилкіну, Г.В. Кубасову, С.О. Огієнко, Д. Уотерс [9], В.Є. Ніколайчук, Л. О. Каніщенко та ін.

Дослідження перерахованих вчених включають питання теорії управління запасами та моделювання організації: визначення оптимального обсягу та моменту часу замовлення; оптимізація складних систем постачання на основі теорії масового обслуговування; моделювання багатомономенклатурних систем управління запасами; моделювання дефіциту і знижок; максимізація економічної рентабельності систем управління запасами та інших.

Основний текст.

Запаси в тому чи іншому вигляді існують на всьому шляху руху товарів зі сфери виробництва в сферу обігу. В процесі виробництва запаси знижують залежність виробника сировини від постачальника продукції.

Для характеристики стану, процесів утворення та управління товарні запаси торговельних підприємств класифікують за такими ознаками:

1) за призначенням запасів: запаси поточного зберігання, запаси сезонного зберігання, запаси попереднього (дострокового) завозу, запаси цільового призначення.

2) залежно від місця формування: запаси роздрібної торгівлі, запаси оптової торгівлі, запаси товарів у дорозі.

3) залежно від асортиментної структури запасів – запаси за товарними групами;

4) залежно від моменту та характеру оцінки: початкові (вхідні) товарні залишки, що характеризують розміри товарних запасів, які фактично склалися на початок певного періоду; вихідні, які характеризують розміри товарних запасів, що фактично склалися на кінець певного періоду; середні товарні запаси, які характеризують розміри товарних запасів протягом певного періоду та розраховуються по середній арифметичній чи середній хронологічній; планові (прогнозні) товарні запаси, які підприємство планує або очікує забезпечити на певну дату.

5) по відношенню до зміни обсягу товарообігу (за чутливістю до зміни

товарообігу): умовно-змінна частина запасів (розмір обумовлюється розміром та динамікою товарообігу); умовно-постійна частина запасів (представницький асортиментний набір, що має постійно знаходитися в торговельній мережі підприємства, запаси цільового призначення);

б) залежно від регулярності поповнення: запаси товарів регулярного поновлення та витрат, запаси регулярного поновлення, але сезонного використання, запаси сезонного формування та регулярного використання, запаси періодичного поновлення.

7) залежно від попиту на споживчі товари: запаси, що відповідають параметрам попиту; запаси, що не відповідають параметрам попиту (неходові товари, залежалі товари, товари, завезені понад норму).

8) відповідно до нормативу: запаси у межах нормативу, понаднормативні запаси («заморожування» оборотних коштів, зростанні витрат обігу); запаси менше нормативу (призводить до порушення ритму продажу, неотримання належного обсягу товарообігу та прибутку, формування незадоволеного попиту населення). [1, 2, 5, 8]

До моменту продажу будь-який товар належить до категорії товарного запасу. Товарні запаси змінюють свій розмір - вони поступово втягуються в товарообіг, реалізуються, перестаючи бути запасами. Однак, вони постійно заміщаються іншими партіями товарів, що надходять, тобто регулярно відновлюється і розмір наявності змінюється залежно від цілей і умов торгової діяльності підприємств, а також виробництва.

Формування визначених розмірів товарних запасів дає змогу торговому підприємству забезпечувати стійкість асортименту товарів, здійснювати визначену цінову політику, збільшувати рівень задоволеності попиту на товари.

Отже, у системах управління запасами можна виділити два основні аспекти. Перший пов'язаний з рівнем обслуговування споживачів, тобто з можливістю виробляти потрібний товар у необхідній кількості та якості в потрібний час, в потрібному місці, потрібному споживачу. Другий пов'язаний з витратами на підтримку запасів.

Об'єктивних причин необхідності створення запасів існує декілька [7. 8]:

- випадкові коливання попиту за період між поставками, обсягів поставок, інтервалів між поставками;
- розбіжність ритмів постачання (виробництва) матеріальних запасів з ритмами їх споживання;
- територіальна віддаленість постачальників від споживачів, що унеможливує доставку потрібної сировини, матеріалів або товарів саме у той час і в тому обсязі, коли виникатиме потреба у них;
- сезонність видобутку або виготовлення певних видів сировини, матеріалів або продукції та неперервність попиту на них, а також неперервність виготовлення інших продуктів, що утворюють запас, при сезонному попиті на ці продукти;
- ризик несприятливої зміни ринкових цін на сировину, матеріали або кінцеву продукцію.

Враховуючи вищезазначене пропонується виділити такі особливості управління запасами основною метою якого є безперербійне забезпечення потреб виробництва за найменших витрат на управління запасами. Управління запасами є складовою частини операційного управління підприємством і здійснюється на операційному рівні. Застосовується функціональний підхід до управління запасами, з використання технологічних систем управління запасами (система управління запасами з фіксованим розміром замовлення, система управління запасами з фіксованим періодом між замовленнями, система управління запасами з встановленою періодичністю поповнення запасів до постійного рівня, система управління запасами «максимум-мінімум», система оперативного управління запасами, використання ABC- та XYZ-аналізів. У системі передбачається наявність надлишкових та неліквідних запасів, допускається наявність браку серед запасів та наявність запасів, які не в повній мірі задовольняють потреби споживачів [3-7]

Управління запасами обумовлено вирішенням двох задач: визначення розміру необхідного запасу; створення системи контролю за фактичним розміром запасу і своєчасним його поповненням.

Отже, процес управління запасами тісно пов'язаний з послідовністю формування самого запасу і налічує три основні етапи:

1. на основі попередніх років проводиться аналіз складу, структури та динаміка загальної величини запасу;
2. оптимізація загальної суми і розміру запасів;
3. розробка ефективної системи управління і контролем за рухом запасів.

На першому етапі проводиться поточний аналіз загальної величини запасів, який здійснюється на основі фінансової та управлінської звітності, а також враховуються дані складського обліку. Структура запасів досліджується на основі основних видів і груп, з урахуванням впливу сезонних змін на величину запасів. Після дослідження структури запасів проводиться оцінка ефективності використання запасів на основі показників рентабельності і тривалості обігу [2].

На другому етапі проводиться оптимізація величини запасів. На сьогоднішній день, для ефективного управління запасами на практиці використовується широкий спектр методів планування та оптимізації їх величини.

Основними методами оптимізації товарно-матеріальних запасів є: для запасів сировини і матеріалів (нормування запасів, визначення оптимального розміру замовлення (модель EOQ), контроль запасів методом ABC); незавершене виробництво (нормування незавершеного виробництва, бюджетування виробництва); запаси готової продукції (нормування запасів готової продукції, визначення оптимальної партії замовлення готової продукції(модель EPR)

Третій етап передбачає розробку ефективної системи управління і контролю за рухом запасів. В загальному розумінні під контролем запасів мається на увазі регулювання рівня запасів з метою виявлення відхилення від норми, і прийняття оперативних рішень по їх усуненню [7].

Висновки.

Система управління запасами — це сукупність процесів створення та поповнення запасів, організації неперервного контролю та оперативного планування поставок. До основних систем управління запасами відносять наступні: система управління з фіксованим розміром замовлення; система управління запасами з фіксованою періодичністю замовлення; система зі встановленою періодичністю поповнення запасів до визначеного рівня; система «мінімум-максимум»; система «точно в строк»; різновиди системи «канбан».

[1]

Література:

1. Воскобоева О. В., Воскобоева О. С. Стратегія управління товарними запасами. Вісник ЖДТУ. Сер.: Економічні науки. 2011. № 4 (58). С. 197–199.
2. Голиков К. Ю., Шульгіна Л.М. Вдосконалення оцінки ефективності системи управління запасами на підприємстві //Young. – 2016. – Т. 29. – №. 2.
3. Економічна енциклопедія : у трьох томах [відп. ред. С. В. Мочерний] – К.: Академія, 2000. – Т. 1. – 2000. – 864 с.
4. Живко З.Б. Словник сучасних економічних термінів / Живко З.Б., Живко О.М., Живко І.Ю.– Львів : Край, 2007. – 384 с.
5. Заболотня К. О. Стохастична модель управління запасами підприємства торгівлі. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2012. № 2 (18). С. 61–64.
6. Луценко І. С. Логістичне управління запасами. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 69 с. URL: [https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/41161/1/Log Upr Zapas Lutsenko.docx.pdf](https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/41161/1/Log%20Upr%20Zapas%20Lutsenko.docx.pdf) (дата звернення: 12.01.2024)
7. Олініченко К. С. Управління товарними запасами підприємств роздрібної торгівлі : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2017. 211 с.
8. Перебийніс В. І. Логістичне управління запасами на підприємствах : монографія / В. І. Перебийніс, Я. А. Дроботя. – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 279 с.
9. Уотерс Д. Логистика. Управление цепью поставок / Дональд Уотерс; пер. с англ. В. Н. Егорова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 503 с.